

MIJN STANDPUNT TOEGELICHT

**Een korte uiteenzetting van mijn gedrag tijdens den
oorlog in verband met het besluit der Zuiverings-
Commissie tot mijn niet-toelating als lid van de
Tweede Kamer der Staten-Generaal.**

DOOR

Ds. G. H. KERSTEN

ROTTERDAM, OCTOBER 1945

Den lezer heil!

Zooals algemeen bekend is, heeft de Regeering bij Koninklijk besluit van 2 Augustus 1945 (Stsbl. F. No. 131 art. 3) een zuiveringscommissie ingesteld tot aanwijzing van de leden der Staten-Generaal, als deze weder zouden worden samengeroepen. De uitspraak dezer commissie werd bindend verklaard, z66 zelfs, dat hooger beroep tegen haar besluit, althans tot heden, is uitgesloten.

Daarenboven werd den betrokkenen van de beslissing tot hun niet toelating geen kennis gegeven, nog veel minder van de gronden, waarop dit oordeel rustte. Blijkens de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal draagt zelfs de Regeering geen kennis van die gronden. Door de radio en uit de kranten konden de uitgeslotenen vernemen, dat zij niet waardig waren geacht zitting te hebben in het Noodparlement, dat zou worden samengesteld.

De wijze van behandeling door de zuiveringscommissie is, gelijk in een request aan de Regeering, dat mijn vrienden, zonder eenige medewerking mijnerzijds, hebben doen rondgaan en dat door duizenden van verschillende richting geteekend is, reeds is opgemerkt, in strijd met het Nederlandsche recht, dat als eerste vereischte stelt, dat dengene, aan wien iets ten laste wordt gelegd, omstandig wordt medegedeeld, wie de aanklager is en wat den aangeklaagde wordt verweten.

Indien dit geschied ware, gelijk het had behooren te geschieden, had een volslagen verweer kunnen worden opgesteld.

Dewijl noch het eene is geschied, noch dientengevolge voor het andere de gelegenheid gelaten is, zoo ware het noodzakelijk geweest, dat een andere instantie in het leven was geroepen, die de betrekkelijke zaak opnieuw had kunnen behandelen.

De Regeering heeft het verzoek, daartoe door Ds. Zandt in de Tweede Kamer gedaan, echter afgewezen. Ds. Zandt was het niet alleen, die tegen de geheimzinnige werkwijze van de Zuiveringscommissie opkwam. **Van verschillende zijden** werd in de vergadering van de Tweede Kamer aangevoerd, dat de Volksvertegenwoordiging er recht op heeft te weten, waarom bepaalde personen in haar midden geen zitting meer hebben. Nu de zuiveringscommissie door de Regeering is ingesteld, ligt het op haar weg de Kamers hieromtrent in te lichten. Ook in de Eerste Kamer kwam verzet tegen de zuivering. Prof. v. Kranenburg en Mr. Janssen kwamen er tegen op en drongen aan op instelling van een beroepsinstantie. Minister Beel maakt zich van deze zaak af met de weinig overtuigende argumentatie, dat een beroepsinstantie niet past in het systeem van de taak der zuiveringscommissie. Kennelijk wilde de Regeering zich met de zuivering niet inlaten. Gevolg is, dat het begane onrecht blijft bestaan.

Onder degenen, die op bovenomschreven wijze ten onrechte niet meer tot de Tweede Kamer der Staten-Generaal zijn toegelaten, behoort ook schrijver dezes.

Of tegen mij klachten zijn ingediend en door wie(n) dat is geschied, is mij onbekend.

In de korte uiteenzetting van mijn gedrag tijdens den oorlog, die ik thans op verzoek van velen, zoo-wel in Amerika als in Nederland, het licht doe zien, vermag ik om bovenvermelde redenen mij niet te verdedigen tegen het door genoemde zuiveringscommissie genomen besluit. Wat ik beoog, is slechts den lezer een blik te geven in het door mij ingenomen standpunt en mijn gedragswijze gedurende de oorlogsjaren.

Men veile dan zelf een oordeel over den laster, in die jaren verspreid, onder meer door een illegaal, nog wel z.g.n. Christelijk blaadje, genaamd: „Wachter, wat is er van den nacht?" als zou ik mijn vrienden hebben gehad onder de voornaamste Duitschers en N.S.B.-ers, mij hebben onttrokken aan het Convent der Protestantsche Kerken, nagelaten voor onze wettige Overheid in de godsdienstoefening te bidden. De in genoemd blaadje verspreide laster was te erger, omdat verweer niet mogelijk was. Ik acht mij niet verplicht op dezen vuigen laster thans in te gaan. Men heeft van zekere Christelijke zijde steeds gepoogd, niet alleen mij, maar ook mijn Staatkundige vrienden met smaad te overladen.

Evenwel is het niet gelukt het vertrouwen van het volk te schokken en het heeft ons meermalen gesterkt, als wij vernamen gedragen te worden in de gebeden van het oprechte volk des Heeren. Ook in deze dagen heb ik vele brieven ontvangen, die daarvan bewijs geven.

De hoon, door het aan de A.R. zoo nauw verwante blad „Trouw" over mij en mijn familie uitgestort en het besluit van de zuiveringscommissie hebben de liefde en waardeering van talloos velen in den lande versterkt. Het is mij dikwijls tot troost geweest, dat, zooals Boston schrijft, van den smaad Gods volk niet meer aanleeft, dan de Heere noodig oordeelt tot eere van Zijn Naam en tot hun nut.

Naar aanleiding van het smadelijk artikel in „Trouw", heb ik in „De Banier" het hieronder volgende geschreven:

SCHANDELIJKE LASTER

In antwoord op het smadelijk artikel in het aan de A.R. richting zoo nauw verwante dagblad „Trouw" moge ik het volgende opmerken:

le. De aanhalingen uit artikelen, die tegen „De Banier" en tegen de familie Kersten zijn gericht, zijn niet door mij geschreven, noch onder mijn verantwoordelijkheid. Reeds in het blad van Dinsdag 21 Mei 1929 is door mij medegedeeld:

„Op uitdrukkelijk verlangen aanvaard ik het hoofdredacteurschap. Daarmede echter stel ik mij alleen aansprakelijk voor de artikelen, die van mijn hand zullen verschijnen en geteekend zijn als volgt **

Ds. Kersten."

De artikelen, waaruit „Trouw" aanhalingen gaf, zijn niet met * * * ondertekend; zij waren niet van mijn hand en ik kan dan ook daarom alleen reeds, n.l. om de bovenvermelde mededeeling, niet verantwoordelijk worden gesteld.

Maar er is veel meer, dat der redactie van „Trouw" bekend is, evenals ieder, die de Banieren van 1941 bezit, n.l. dat **Ds. Kersten toen geen hoofdredacteur meer was**. In den kop van het blad staat vermeld: **Hoofdredacteur A. Kaptein**. Deze was ons opgedrongen en sindsdien had niet een onzer meer iets over het blad te zeggen, noch de commissarissen, noch de directeur, noch ik. Ik heb dan ook in „De Banier" er mededeeling van gedaan, dat ik de pen neerlegde. Is het dan niet valsch dat „Trouw" tegen betere weten in het doet voorkomen, alsof Ds. Kersten in „De Banier", — door „Trouw" (ienoemd „het blad van de familie Kersten" — op zulk een wijze schreef als is geschied in 1941? Wat heeft de familie Kersten uit te staan met de landsverraderlijke artikelen van Kaptein? Niets! Door mij is Kapteins verzoek om aan „De Banier" te blijven medewerken geweigerd. Ik heb in die weigering volhard, ook toen Kaptein mijn weigering opvatte als sabotage.

2e. „Trouw" maakt er aanmerking op, dat „De Banier" weer wordt voortgezet onder de oude redactie. „Trouw" weet echter zeer goed, kan althans weten, dat ik in Augustus 1940 als hoofdredacteur bedankt heb. Nu ben ik opnieuw als hoofdredacteur opgetreden. Waaraan ontleent „Trouw" dan het recht het te doen voorkomen alsof al het door Kaptein geschrevene voor mijn rekening komt, althans voor rekening van dezelfde „Banier"?

„Trouw" van 21 April 1945 was beter achter de waarheid. Toen schreef „Trouw" n.l.:

„Wij hebben nog andere gevallen op het oog. Er was bij het dagblad der S.G.P. „De Banier" een redacteur, die Ds. Kersten verving, toen deze geen lust had tot het Nationaal Socialistisch Verbond van Journalisten toe te treden. Hij had er geen bezwaar tegen. Toen de kranten weggereorganiseerd werden, wist deze man bij de Nazi's toestemming te verkrijgen het Algemeen Protestantsch Dagblad op te richten en hij had evrome" argumenten genoeg om het Nazi-standpunt te verdedigen. Toen ook deze positie wankel bleek, nam -hij afscheid en werd, schrik niet, ambtenaar bij het bij uitstek Nazi-Departement van Volksopvoeding, waar hij een functie kreeg bij de kerkelijke pers. Hier deed hij veel „goeds", apparaat in 's vijands hand, om ook de kerkelijke pers te beheerschen in zijn duivelsch systeem. Maar nu •het slot: Deze man is op de een of andere wijze in Pijnacker terecht gekomen en maakt daar nu deel uit van een soort

bevrijdingscomité, waarin hij een plaats bezet naast den Burgemeester, die nog steeds niet genoeg deed om door de Duitschers ontslagen te worden. Morgen zal dit comité gloriëren, geld verzamelen, leiding geven. Daartegen protesteeren wij. Zulk een man nam gisteren die houding aan, die hem vandaag onmogelijk maakt en waarom we weigeren hem morgen te zien fungeeren in een jubelcomité. Zulk een man behoort in arrest, zoodra de bevrijding daar is en hij behoort voor zijn collaboratie ernstig te worden gestraft."

Tot zoover „Trouw".

„Trouw" is wel zeer veranderd; **moedwillig, tegen beter weten in**, en heeft ons thans op de meest ergerlijke wijze belasterd. Ons volk zij op zijn hoede.

3e. Ik heb mij in der waarheid verblijd in de goedertierenheden Gods, waardoor wij verlost zijn van den vreeselijken onderdrukker. In den oorlog heb ik Gods rechtvaardig oordeel gezien, om de zonden van land en volk over ons uitgestort. Van jaar tot jaar heb ik in de Tweede Kamer gewezen op die oordoen, die komen moesten, indien wij van ons zondig leven niet afstonden. En dit deed ik niet alleen. Ook mijn mede-afgevaardigden hebben gedurig daarvan gesproken. Smaad en hoon was ons deel; desniettemin hebben wij naar onze stellige overtuiging gesproken en Gods ongenoegen gevreesd. De toestanden moesten uitloopen op een vreeselijken wereldoorlog, dien ik zag komen. Die oorlog is gekomen en zoo de Heere in het recht had willen treden, Hij had aan ons volksbestaan een einde kunnen maken. Dat deed Hij niet. Zouden wij dan de goedertierenheden Gods niet gedenken, die Hij heeft betoond in de verlossing, ons bereid? Die goedertierenheid was te grooter, omdat de Heere den Duitscher verhinderd heeft zijn schrikkelijk voornemen te volvoeren tot totale verwoesting van onze groote steden, waartoe het bevel reeds gegeven was.

Kan ik niet naar waarheid en in oprechtheid schrijven, gelijk ik in het eerste nummer na de bevrijding deed, dat de Heere Zijn goedertierenheid in al het doorstane leed nog niet ganschelijk heeft weggenomen? en „Hij bevrijdde ons van den onderdrukker, dien Hij over ons eenigen tijd deed heerschen".

„Trouw" besluit dan:

„Wij achten dit eenvoudig walgelijk. Wat op 28 Juli 1941 in het blad van de familie Kersten wordt uitgekreten voor een misdadige kortzichtigheid, wordt op 13 Augustus 1945 in het blad der familie Kersten prompt verklaard als van den Heere te zijn geschied."

Met verwijzing naar „eenige mededeelingen betreffende „De Banier" in ons eerste nummer moge ik thans volstaan Meent „Trouw" op de wijze als is geschied, onzen naam door het slijk te moeten halen, en daarbij mijn familie, vrouw en kinderen zelfs te betrekken, het zal ervaren, dat dergelijke laster niet ongestraft blijft en dat er nog een groot deel van ons Christelijk volk is, dat diep verontwaardigd, zich van „Trouw" afkeert, gelijk ons uit tal van brieven reeds is gebleken. Zoolang wij leven, hopen wij door Gods genade bij de oude beginselen te blijven en die naar ons vermogen te bepleiten.

Ik kan niet nalaten te wijzen op de bittere vruchten, die een steeds dieper verval van ons den Heere verlatend volk zal dragen. Hoezeer is het te vreezen, dat wij ons opnieuw het oordeel Gods op den hals halen, zoo de slagen, die ons getroffen hebben, niet leiden tot het wederkeeren tot den Heere en tot de onderhouding van zijn geboden.

Naar waarheid kunnen wij zeggen het heil van ons volk te hebben gezocht, met hoeveel zwakheden wij ook bezet zijn in al ons werk.

Men had mogen verwachten, dat „Trouw" zijn beschuldigingen ruitelijk teruggenomen had. Dit is echter tot op heden niet geschied.

Laat ik, met voorbijgaan van wat men ook smaadde, waarbij, gelijk mij uit Amerika bericht werd, ik als een collaborateur in zeker blad werd gebrandmerkt, thans overgaan tot een korte en oprechte mededeeling van mijn gedrag tijdens den oorlog.

Mijn houding gedurende de oorlogsjaren werd bepaald door de innerlijke overtuiging, dat de wereldoorlog, waarin, in onderscheiding van het gericht, dat in de jaren 1914-1918 over de wereld gegaan is, thans ook Nederland betrokken werd, een rechtvaardig oordeel Gods was, om onzer zonden wil over ons gekomen. Voor wie opmerken mocht, was dat oordeel te vreezen. Schonk God Zijn volk in den eersten wereldoorlog gebed voor ons land en geloof, dat Hij aan onze grenzen waken zou, thans was het anders. De Heere bereidde de roede, waarmede Hij ons slaan zou.

Geheel de wereld was als in slaap gezonken, terwijl Duitschland zich met koortsachtigen ijver tot den geweldigen strijd wapende en daarna het eene land na het andere verraderlijk overviel. De machtigste staten waren niet gereed den vijand te moederstaan, die, brullend in zijn kracht, overwinning na overwinning behaalde, tot het God behaagde hem het „Tot hiertoe en niet verder" toe te roepen. Gelijk eens Babel geveld werd, toen zijn koningen Gods werk tot tuchting van Zijn Israël gedaan hadden, zoo ook het rijk van Hitler.

Maar de verwoestingen waren verricht, de onmenselijke gruwelen gepleegd, de millioenen op de slagvelden gebleven, tienduizenden Joden met Satanischen haat omgebracht, talloze steden verwoest. Ook Nederland heeft wel in het bijzonder zware slagen ontvangen. En dat, welk onrecht de Duitscher ons ook heeft aangedaan, als een rechtvaardig oordeel Gods. God doet geen onrecht en Hij is de Eerste Oorzaak van alles wat er geschiedt. Hij maakt den vrede, maar ook scheidt Hij het kwaad (Jes. 45 : 6).

Van Zijn hand kwamen de rijke zegeningen ons toe, nadat Hij ons gedurende den vorigen oorlog genadiglijk had beschut. Een tijd van weelde kwam. En wie merkte, dat de goedertierenheid Gods ons tot bekeering leidt? Hand over hand nam de zonde toe en God verkeerde den voorspoed in tegenheer. Werkloosheid trof geheel de wereld; wat men ook bedacht, het kwaad was niet te keeren. Bij overvloed van producten, werd armoede geleden. En de vrucht? Verharding tegen de slagen Gods in. De Regeering, om mij bij Nederland slechts te bepalen, wilde den toestand beheerschen door voedselverdelging, veeafslachting, enz. In plaats van verlichting brachten de maatregelen echter verzwaring van het oordeel.

Bezwaard onder den tegen God aangebonden strijd, gebukt onder de toenemende verharding, hebben mijn vrienden met mij niet nagelaten te waarschuwen. Ik zag den allervreeselijksten oorlog naderen. In „De Banier" deelde ik reeds mede, dat ik in 1928 al van die indrukken blijk gaf in een door mij opgestelde rede, die dezer dagen weder in mijn handen kwam. Later, den toestand overwegend, werden mij zekeren keer onze nieuw aangelegde wegen in een gezicht getoond, vol van vreemd .krijgsvolk en oorlogstuig.

Ds. Zandt kan het getuigen, dat ik den wereldoorlog zag naderen als Gods gericht over de zich tegen Hem verhardende volkeren. Niet alleen in de Tweede Kamer, doch ook in de predicaties, in het bijzonder op de biddagen, heb ik van het gericht gesproken, dat op de zonde volgen moet, omdat God Zich niet laat bespotten. En toen de slag viel, de Duitscher verraderlijk ons land, niettegenstaande alle misleidende beloften, binnenviel, over de door de Duitschers geëischte overgave van Rotterdam nog overleg gepleegd werd en de gestelde termijn, naar de verklaring van Generaal Winkelman, nog niet verstreken was, deze stad onder het vreeewelijk bombardement geheel dreigde verwoest te worden. de straten tot in de nabijheid van onze woning in vuur en vlam werden gezet en zelfs ziekenhuizen in puin werden geworpen, ons huis op zijn fundamenten schudde, en de vloer onder onze voeten golfde, toen werd ik verwaardigd onder Gods recht te buigen en Zijn Majesteit in Zijn oordoen te aanbidden. Ik schrijf dit niet om mijzelf te verheffen; van nature zijn wij allen opstandelingen tegen God, maar Gods genade vernedert en die vernedering schonk mij rust en deed mij mijn huisgenooten tot kalmte brengen. Dit heeft mij genoopt in geschrift en prediking het volk te vermanen voor God te buigen en te erkennen, dat Hij nog niet gedaan 'had naar onze zonden. Met Jeremia moesten wij uitroepen: „Het zijn de goedertierenheden des Heeren, dat wij niet vernield zijn; dat Zijn barmhartigheden geen einde hebben. (Klaagt. 3 : 22). Over deze woorden preekte ik den eersten Zondag na de overgave. Dit erkennen van Gods rechtvaardigheid

kon mij vervrijmoedigen de nooden des lands aan Hem op te dragen en op Zijn goedertierenheid te hoopen.

Ziedaar U eerlijk en eenvoudig medegedeeld, wat mij beheerschte en in al de oorlogsjaren is bijgebleven.

Dientengevolge kon ik niet meedoen aan de openlijke ophitsereien van het volk, noch aan de bespottung van de macht, die God tegen ons verwekt had. Niet alleen vreesde ik, dat het eenvoudige volk zich al te lichtvaardig uitlaten en daardoor zichzelf en anderen in groot gevaar brengen zou, gelijk meermalen geschied is, maar ik hield mij ervan overtuigd, dat, zoodra het God behaagde de zaken om te keeren en onze Regeering het volk oproepen zou, geen vrouw aan het spinnewiel zou blijven, maar allen als één éénig man zich om de Kroon zouden scharen. Mede vroeg ik mij af, of het aankweeken van de verbittering in plaats van verootmoediging niet de droeve vruchten dragen zou, die na den oorlog zich in revolutionaire woelingen zouden openbaren. Wat ik begeerde, wat ik zocht, tot heil van Vorstehuis en volk, was, bij het verlaten van de zonde, de verootmoediging voor Gods aangezicht. Daarom heb ik geschreven, gelijk ik gedaan heb in 1940 in „De Banier“. Dat schrijven werd niet ingegeven door de zucht een knieval voor den Duitschen overweldiger te doen, noch om eenig verwijt aan onze Regeering te maken, die noodgedwongen ons land verliet. Integendeel. Het moest ons allen diep aangrijpen, gelijk het elk rechtgeaard Nederlander ook deed, dat voor de vierde maal in onze landshistorie een bedreigde scheiding tusschen Nederland en Oranje ons land aan den rand van den afgrond bracht; dit land, dat eens ten koste van zooveel edel bloed uit Spaansche overheersching en Romes dwingelandij is gekocht.

Heb ik immer anders dan het wettig gezag hoog gehouden, gelijk wij ten duurste verplicht zijn? Getuige mijn jaarlijksche redevoeringen op Koninginnedag, mijn uitgegeven predicaties bij bijzondere gelegenheden van het Vorstelijk Huis, mijn vrijmoedig getuigenis voor de S.D., die mij in Rotterdam, juist om mijn Banier-artikelen ter verantwoording riep en mij o.m. vroeg, of ik nog bad voor onze Koningin, waarop ik onomwonden bevestigend antwoordde. Tegenover het smalend zeggen van de zijde van de S.D., dat de liefde voor het Oranjehuis bij het Nederlandsche volk niet zoo groot was, merkte ik den mij ondervragenden officier op, dat hij ons volk niet kende en geen tien Duitsche machten in staat waren die liefde uit het hart van den oprechten Nederlander te trekken. Mijn gemeente kan, tegen den laster van het reeds aangehaalde blad „Wachter, wat is er van den nacht“ getuigen, dat ik in de publieke gebeden onze Overheid steeds gedacht heb, gelijk ik voordien gewoon was. Daarom kon ik dan ook als deputaat der Geref. Gemeenten bij de Hooge Overheid Hare Majesteit de Koningin en H.K.H. de Prinses en Haar Gemaal verwelkomen, toen zij in ons vaderland waren teruggekeerd. Heb ik dan als een tol gedraaid, nu vóór, dan tegen en wederom vóór ons Vorstelijk Huis? Ik vraag dan ook mijn artikelen in „De Banier“, geschreven in

1940, te lezen in verband met de gegeven uiteenzetting, waarvan ik in die artikelen blijken deed, steeds wijzend op al de ellende als vrucht onzer.

Voor Gods rechterstoel verschoonen titels en waardigheden niet. Op welk een ootmoedige aangrijpende wijze was dit de erkentenis van Prins Willem V, toen deze Oranjevorst ten tijde der Fransche overheersching ons land verlaten moest, als hij onder meer sprak:

"Deze vernedering heb ik als mensch dubbel verdiend: doch niet in de waarneming mijner posten. Dwaal ik soms, ik deed het ter goeder trouw; opzettelijk benadeelde ik nooit zelfs mijn bittersten vijand. De ware bron onzer ongelukken ligt niet in onverantwoordelijke handelswijzen van zoovele Nederlanders, maar in de nationale zonden en gerechtigheden. God heeft een twist met Nederland en toont het in de mislukking van alle pogingen en ook nu door een felle vorst, die alle de wateren tot een gebaanden weg maakt. Wie zal oprichten als God terneder werpt?" 1)

Beteekent nu deze mijne houding, dat ik den gruwelijken bezetter van ons land niet als vijand beschouwde? Neen, geenszins! Ik moge een enkel noemen ter bevestiging hiervan:

Ten eerste

Reeds kort nadat Nederland moest worden overgegeven rees bij velen de vraag, of wij verplicht waren **den bezetter als onze Overheid te gehoorzamen**. Die vraag werd niet alleen door het gemeene volk gesteld, maar ook intellectueelen, die volstrekt niet sympathiseerden met de N.S.B. worstelden met dit vraagstuk. Ik heb onder advocaten van Gereformeerden huize er ontmoet, die op grond van Rom. 13 oordeelden, zich de bevelen van den Duitscher te moeten onderwerpen. Ook op een onderwijzersvergadering in 1941 werd dezelfde vraag gesteld. Blijkens het verslag dier vergadering heb ik er op gewezen, dat onze Regeering nimmer afgezet is en wij dus gehouden waren Haar onze gehoorzaamheid te geven met in achtneming van de noodige voorzichtigheid, opdat wij ons zelf niet moedwillig in gevaar begeben. (Heid. Catech. vr. 105).

Ten tweede

Tegen **Winterhulp** heb ik van stonden aan positie gekozen. Niet alleen weigerde ik elke bijdrage, heb ik mijn weigering principieel verdedigd tegen Siemon, den beruchten leider van de S.D. te Rotterdam, doch ook anderen en geadviseerd met beslistheid stelling te nemen tegen een instelling, die zelfs over de Diaconieën heerschappij voeren wilde. Men vragte

eens wat de gevolgen van dit advies geweest zijn na mijn bezoek aan Zeist, waar reeds enkele diakenen van andere kerken teveel hadden toegegeven en door het krachtig optreden van den heer J. van Bochove

1) Groen van Prinsterer. Handb. v. d. Gesch. 4e druk, blz. 669.

op mijn advies allen het afwijzend standpunt hebben ingenomen als ook het onderwijzend personeel van alle scholen te Zeist, en wat de scholen uitgaande van de Ger. Gemeenten betreft, van geheel ons land. Er zijn menschen geweest, die ach en wee over de Duitschers geroepen hebben, maar meenden goed te doen door met Winterhulp samen te werken. N.B.!

Ten derde

Ik was vóór onderteekening van de loyaliteitsverklaring der studenten. Deze verklaring luidde als volgt:

Ondergeteekende geboren te wonende verklaart hiermede plechtig, dat hij de in het bezette Nederlandsche gebied geldende wetten, verordeningen en andere beschikkingen naar eer en geweten zal nakomen en zich zal onthouden van iedere tegen het Duitse Rijk, de Duitse Weermacht, of de Nederlandsche autoriteiten gerichte handeling, zoomede van handelingen of gedragingen, welke de openbare orde aan de inrichtingen van Hooger Onderwijs, gezien de vigeerende omstandigheden, in gevaar brengen.

Onderwijzers, ambtenaren, zelfs professoren, die op en top anti-Duitsch waren, hebben een dergelijke verklaring geteekend. In de bespreking, die ik met enkele personen over het al- of niet-teekenen hebben mocht, oordeelde een professor, dat men om te teekenen de beginselen der N.S.B. moest zijn toegedaan; een ander was van meening, dat men geheel de wereld er wel bij betrekken kon, doch alleen de verklaring zelf te beoordeelen had. Ik heb, na overleg met nog enkele vooraanstaande en vertrouwde personen, een eigen oordeel gevormd en den raad gegeven te teekenen, **omdat men dan niet voor den Duitser behoefde te werken**. Tot op den huidigere dag kan ik niet inzien, dat de studenten, die in de Duitse fabrieken hebben gewerkt, Duitse oorlogsmateriaal hebben helpen fabriceren, en op andere wijze den vijand hebben gesteund, beter hebben gedaan dan zij, die geteekend hebben, en voorts, bij razzia's onderduikend, **geen voet voor den Duitser hebben verzet**. In dit oordeel sta ik niet alleen,

Het komt mij voor, onrechtvaardig te zijn, de „teekenaars-, die bewezen hebben, dat hun eenige bedoeling geweest is uit Duitschland te blijven, te brandmerken en achteruit te zetten.

Hierbij moge ik nog opmerken, dat de toenmalige Minister van Onderwijs, Zijne Excellentie dhr. Bolkesteyn, niet verbood deze verklaring te onderteekenen, maar slechts adviseerde dit niet te doen volgens verslag eener vergadering van studenten en hun ouders, gegeven in de N.R.C. van 10 Dec. 1945. In elk geval is dus het bevel van de Nederlandsche Regeering niet overtreden.

Ten slotte heeft onderteekening, die op mijn advies geschiedde niet plaats gehad in April, toen een groep N.S.B.-ers teekende, waarbij mijn zoon niet wilde gerekend worden, doch den 6en Mei, toen het, gerucht

ging, dat algemeen geteekend werd en inderdaad hondenden studenten naar Utrecht gekomen waren.

Mag men tenslotte niet een eigen oordeel meer hebben in den strijd tegen den vijand? Deden degenen, die een Ausweis vroegen en die verkregen, in principe anders, dan zij, die de studentenverklaring teekenden? Over de Ausweisen spreekt echter niemand.

Ten vierde

Zooveel mogelijk heb ik hulp verleend aan onderduikers en Joden. Verklaringen dienaangaande heb' ik aan de zuiveringscommissie overgelegd. De gezinnen van onderduikers, leden mijner gemeente als ook van een gemeente, waarvan ik consulent was, heb ik voor mijn rekening genomen, in vertrouwen, dat de Gemeente dit later goedkeuren en vergoeden zou. Een Joodsche vrouw, gehuwd met een Hervormden man, die met haar dochter naar Westerbork vervoerd dreigde te worden, heb ik geholpen en zelfs aangeboden bij mij te komen om onder te duiken. Ook hiervan heeft dit gezin uit groote dankbaarheid een verklaring opgesteld. Drie onderwijzersgezinnen zijn mede op mijn advies en met mijn hulp onderhouden.

Ten vijfde

Met vele leden der „Ondergrondsche" heb ik sinds begin 1942 voeling gehouden en hen gesteund. Neen, ik ben niet van oordeel, dat particulier verzet en persoonlijke wraakneming te rechtvaardigen is. Ik heb mij dan ook in 1940 openlijk daartegen verklaard; maar in gehoorzaamheid aan onze Regeering was gewettigd verzet te voeren. Zij, die aldus handelden, de bevelen van onze wettige Overheid opvolgend, vonden mij niet tegen hen. Ik heb van nabij kennis genomen van de bevrijding van personen, die tot den dood veroordeeld waren, en den avond of nacht voorafgaande aan den dag, waarop het oordeel zou voltrokken worden, dit de gevangenis bevrijd zijn. De onverschrokken moed, het eigen leven in de waagschaal stellen om onschuldigen uit de hand van moordenaren redden, heb ik bewonderd. Hierover ware alleen van wat te Rotterdam op het Haagsche Veer geschied is, een boekdeel samen te stellen.

Ten zesde

Ik heb gepoogd het dagblad „De Banier" op te heffen, doch zóó, dat de drukkerij behouden bleef. De drukkerij was mij lief als middel tot verbreiding der oude beproefde waarheid. Vele goede oude schrijvers

zijn er uitgegeven, als Comri's Catechismus en Eigenschappen des Geloofs. Bostons Genadeverbond, A. van Rotterdams Verklaring van de Nederlandsche Geloofsbelijdenis, enz. Die drukkerij wilde ik niet in handen van de Duitschers spelen. Zij behoort volgens een vakblad tot de weinige drukkerijen, die niet voor de Wehrmacht hebben gewerkt. Daarbij drong mij de zorg voor vele kleine luiden, die aandeelhouder waren en de S.G.P. steeds trouw gebleven waren.

Mocht ik zonder meer hun belangen maar opofferen? Wat Commissarissen besloten, was opheffing van het dagblad. waarover wij niets meer te zeggen hadden en waarvan ik geen hoofdredacteur meer was. Doch die opheffing kon alleen met toestemming voor ontslag van het personeel geschieden. Tenslotte is het gelukt het blad te doen verdwijnen. Is er een tweede blad, dat op eigen verzoek is opgeheven? Mij is er geen bekend.

't Gevolg was, dat de Saambinder verboden werd alsook al de andere bladen, die door genoemde drukkerij uitgegeven werden en eindelijk legde men niet alleen beslag op ons gebouw, maar roofde en vernielde tenslotte de Duitscher alles: machines, papier, boeken, kortom, alles wat aanwezig was. Na mijn ziekte heb ik de aandeelen doen opknopen, o.m. opdat niemand zich na mijn sterven zou kunnen beklagen verlies geleden te hebben. Er waren aandeelhouders, die uit liefde tot de zaak hun geld gegeven hadden en zoo er schade ontstond, die zelf wilden dragen. In deze zaak kon ik een onverdacht rechtsgeleerde als getuige voor de zuiveringscommissie noemen, die zoo vriendelijk was den hieromtrent verspreiden laster te weerleggen.

Ten zevende

In zake de houding der Schoolbesturen t.o.v. de benoeming van onderwijzend personeel heb ik geadviseerd den Secretaris-Generaal te berichten, dat wij handhavend het onverkorte artikel 36 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis, van de Overheid moesten eischen, dat zij voor Gereformeerd onderwijs zorg drage en dat indien aan onze scholen een kracht zou worden benoemd, die de Belijdenisschriften der Nederlandsche Kerk niet onderschreef, wij die zouden weigeren. Alsdan zou het conflict door de Overheid zelf ontstaan.

Aan niet één onzer scholen is een leerkracht benoemd buiten den wil van het bestuur der school. Wel is een als Duitsch gezind bekend staande kweekeling met acte gepasseerd aan de school te Rijssen, wat tengevolge heeft gehad het ontslag van den heer Inspecteur van het Lager Onderwijs te Deventer, die zich in de benoeming van een ander geheel aan onze zijde heeft geschaard. De zaak was bij den Secretaris-Generaal aanhangig gemaakt door A. Kaptein. tot wien de vader van den gepasseerden kweekeling met acte zich gewend had.

Van verschillende zijden is mij instemming betuigd met het door mij opgestelde antwoord aan den betrokken Secretaris-Generaal.

Ik zal het hierbij laten; betrouwbare getuigen, niet van mijn kerkelijke noch politieke richting, kunnen en willen verklaren, dat ik het boven omschreven standpunt steeds heb ingenomen. In één woord: Ik heb met aankleving van alle zwakheid en gebrek het goede voor Vorstenhuis en volk gezocht in het verlaten van de zonde en in het onvoorwaardelijk wederkeeren tot Gods geboden. Ik hoop niets anders te spreken dan ik gedaan heb, gedurende de achttien jaar, die ik als lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal heb doorgebracht. Wil men mij daarom met hoon en smaad overladen. ik hoop genade te ontvangen om dit geduldig te dragen. Een dienstknecht is niet meer dan zijn heer. In de Kamer kon ik niet terugkeeren. Reeds aan de laatste verkiezingen, voor den oorlog, wilde ik mij onttrekken, omdat de arbeid mij te zwaar viel. Na mijn ernstige ziekte is er geen sprake van, dat ik het lidmaatschap van de Staten-Generaal op mij zou kunnen nemen; mijn laatste krachten wensch ik te geven aan de kerk. die mij lief is en wier belangen ik nimmer heb verzaakt. Had ik geen vrij geweten gehad over mijn gedrag gedurende den oorlog, ik zou zeker als anderen gedaan hebben, reeds lang hebben bedankt en de zuiveringscommissie zijn voor geweest. Behalve de berooving mijner goederen en de meest onrechtvaardige bejegeningen, die ik van Duitsche zijde te verdragen heb gehad, hebben thans Nederlanders mij uitgestooten en mij aan smaad en hoon prijsgegeven. Dat is niet het zwaarste voor mijn persoon; de Heere heeft genadiglijk den hinder daarvan voor mij weggenomen. Voor eigen eer behoeven wij ons niet al te zeer in de bres te stellen. Als dienaar in Gods Kerk heeft men in mij echter de gemeente aangetast en dit noopt mij op veter verzoek tot blootlegging der zaken, waartoe ik mij bij dezen heb gezet. Mijn hope is, dat de aloude Gereformeerde beginselen, waarop de Staat der Nederlanden, als op een onwrikbare rots, eens is gegrondvest, niet alleen mogen blijven voortleven onder ons volk, doch dat de Heere ons tot die maar al te zeer verlaten beginselen doe wederkeeren. Dit zou ons van den te vreezen ondergang kunnen behoeden.

Ik besluit met het woord van Groen van Prinsterer:

„Wat Nederland geworden is, dat zien we. Wat het op dit spoor worden zal, is, ook zonder ongemeene scherpzinnigheid, te voorzien. Wat bij Christelijken zin een ootmoedig en heilbegeerig Nederland zou kunnen worden, dat berekene hij, die de uitgestrektheid van Gods beloften aan natiën, die Hem dienen, berekenbaar acht.

Gelukkig Nederland, en hier wensch ik ook het Huis van Oranje, nog als van ouds, in den geliefden naam van Nederland te omvatten, indien het behoefte gevoelt om weder te keeren tot den God, Wiens duizendwerf verbeurde gunst misschien nog voor ons weggelegd is, indien het, door schuldbesef en aanbidding, zich het uitzicht opent om, gespaard en gelouterd, een toonbeeld van Gods genade te zijn tot in de verste nakomelingschap!" 1)

1) Groen van Prinsterer, Handboek 4e druk, blz. 905.

M. GOLVERDINGEN

Ds. G. H. KERSTEN

FACETTEN VAN ZIJN
LEVEN EN WERK

TWEEDE DRUK

Copyright: Vereniging tot behartiging van de belangen van de Jeugdbond der Gereformeerde Gemeenten, Gouda, 1971.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de hier bovengenoemde Vereniging.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the publisher.

BOND VAN JEUGDVERENIGINGEN DER GEREFORMEERDE GEMEENTE
AMERSFOORT

1972

WOORD VOORAF

De Bond van Jeugdverenigingen der Gereformeerde Gemeenten mocht haar 40-jarig jubileum vieren. Het bondsbestuur heeft gemeend er goed aan te doen het boek over wijlen Ds. G. H. Kersten, dat thans voor U ligt, uit te geven als blijvende herinnering aan dit jubileum. Het is geschreven op verzoek van het bondsbestuur door de heer M. Golverdingen, die als jeugdwerkleider aan onze bond verbonden is.

De hoofdstukken 1, 2, 5 en 6 zijn enige tijd geleden in de vorm van artikelen gepubliceerd in ons jeugdblad „Daniël”. Wel zijn deze artikelen, nu ze in dit boek zijn opgenomen, herzien en aangevuld met nieuwe gegevens. De overige hoofdstukken zijn nog niet eerder gepubliceerd. Aan dit geheel heeft de schrijver drie bijlagen toegevoegd, waaronder de eerste uitgegeven preek van Ds. Kersten uit 1907, die antiquarisch slechts zeer zelden nog te verkrijgen is.

Ik wil de lezers erop wijzen, dat het boek niet een complete biografie van Ds. Kersten wil geven, maar een bundel studies bevat, die verschillende facetten van zijn leven en arbeid belichten. Daarbij komen niet met nadruk aan de orde bijvoorbeeld Ds. Kersten als dogmaticus, zijn verhouding tot zijn tijdgenoten, zijn contacten met buitenlandse kerken, zijn politieke arbeid in de dertiger jaren, Ds. Kersten als journalist en als polemicus. Over elk van deze aspecten zou heel wat te schrijven zijn, maar de bedoeling van dit boek is vooral de nadruk te laten vallen op de betekenis, die Ds. Kersten heeft gehad voor het ontstaan en de uitbouw van de Gereformeerde Gemeenten.

Dat mag niet vergeten worden, ook niet door de jeugd van onze gemeenten. Wij leven in een tijd, waarin velen van onze jongeren onder de bewuste of meestal onbewuste beïnvloeding van het existentiële denken sterk a-historisch zijn inge-

steld. Men heeft weinig interesse *voor* en daardoor ook weinig kennis *van* de geschiedenis op zich en de kerkgeschiedenis in het bijzonder. Dit betekent niet alleen een droevige verarming, maar bovendien is een gevolg hiervan, dat ook de liefde tot de eigen kerk gaat tanen en een verantwoord en noodzakelijk kerkelijk besef gaat ontbreken.

Voor de opbouw van het kerkelijk leven is nodig een geslacht, dat zich in liefde verbonden blijft gevoelen met de gemeenten en vanuit deze liefde begeert haar te dienen. Om deze liefde op te wekken en te verinnigen is nodig, dat men de geschiedenis kent. Daarbij wil ook dit boek helpen.

De lezer zal in dit boek veel citaten aantreffen. Dat vindt zijn oorzaak in het feit, dat dit werk niet in de eerste plaats beschouwingen wil geven *over* Ds. Kersten, maar wil proberen een overzicht te geven van de voornaamste gedachten *van* Ds. Kersten. Vandaar dat hij hier veel zelf aan het woord wordt gelaten.

Het schrijven van dit boek was niet mogelijk geweest als geen hulp was geboden door enkele predikanten van onze gemeenten, ambtsdragers, relaties van Ds. Kersten en vooral niet te vergeten enkele familieleden, van wie wij hier in het bijzonder willen vermelden één van zijn dochters en haar man, mevrouw en Mr. L. J. M. Hage. Al de hierboven genoemden hielpen bij het verzamelen van dokumentatie, van illustratiemateriaal en stonden gesprekken toe voor mondelinge informatie.

Het is de hartelijke wens van de schrijver en van het bondsbestuur, dat het lezen van dit boekje door velen — door ouderen die Ds. Kersten nog gekend hebben, maar ook door jongeren, die hem niet meer gekend hebben — het besef moge nalaten, neen, niet waartoe een mens allemaal in staat zou zijn, maar hoe de Heere een mens heeft willen gebruiken in Zijn dienst tot opbouw van Zijn Kerk.

Als de vrucht mag zijn van dit boek, dat dit verstaan mag worden en de liefde tot de eigen gemeenten — die uit de nood der tijden geboren zijn en waarover de Heere Zijn zorg nog tot op heden wil uitbreiden, ondanks alle menselijke zonden en

tekortkomingen, en waarin Hij ons in Zijn leiding over ons leven een plaats heeft willen geven — versterkt mag worden, dan zal de arbeid aan het schrijven van dit boekje besteed en aan de uitgave ervan rijkelijk beloond zijn.

Gebiede God over deze jubileumuitgave Zijn zegen.

Ds. H. Rijksen,

voorzitter van het bondsbestuur van de Bond van Jeugdverenigingen der Gereformeerde Gemeenten

P.S. De synodale deputaten voor de Jeugdzorg sluiten zich gaarne bij het bovenstaande aan en willen de woorden van onze bondsvoorzitter van harte onderstrepen.

Namens deze,

Ds. P. Blok, voorzitter

BIJ DE TWEDE DRUK

In deze druk zijn enkele zetfouten en kleine onjuistheden, alle van ondergeschikte betekenis, gecorrigeerd. Enkele noten bij hfdst. 3 werden herschreven door het beschikbaar komen van nieuwe bronnen. Allen die mij hun opmerkingen zonden n.a.v. de eerste druk van dit boek, zeg ik daarvoor hartelijk dank.

De schrijver

VAN ONDERWIJZER TOT PREDIKANT

Achtergrond

De geschiedenis bestaat niet alleen uit pure, dorre feiten. Het jaartallenboekje uit onze lagere schooljaren is zonder toelichting een wat misleidend uitgaafje. Hoeveel gaat er immers niet aan een gebeurtenis vooraf? Allerlei omstandigheden hebben invloed op de loop der geschiedenis. Kortom, de feiten krijgen pas hun volle inhoud en betekenis, wanneer de achtergronden voor ons gaan léven. Dat geldt ook voor de hoofdmomenten uit leven en werk van Ds. G. H. Kersten. Zijn arbeid moet gezien worden tegen de achtergrond van de kerkelijke verhoudingen in de tweede helft van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. De verhoudingen in het kerkelijke leven van die tijd worden geheel beheerst door de gevolgen van de Afscheiding van 1834, dé reactie op de overheersing van de Verlichtingsgedachten in de Hervormde Kerk. Tallozen die sinds jaar en dag geestelijk voedsel zochten in één van de vele gezelschappen, omdat zij in de kerk stenen voor brood kregen, komen in deze tijd tot een hernieuwd kerkelijk besef.

Duizenden eenvoudigen keren terug naar een werkelijk gereformeerde kerk, zoals die in de tijd van de synode van Dordrecht van 1618—1619 in ons land heeft gebloeid. H. Algra heeft over deze tijd een zeer waarderend en bewogen boek geschreven: Het wonder van de negentiende eeuw.¹⁾ En in het licht van de Schrift en de kerkgeschiedenis is het ook een wonder, dat uit talrijke, omsamenhangende groepen weer kerken ontstaan. Maar daarmee is het ideaal van de Afscheiding

Aan mijn ouders

slechts ten dele bereikt. In plaats van één kerk, in leer en kerkorde voortzetting van de kerk der hervorming, ontstaan véle kerken. En al brengt 1869 een samengaan van twee betrekkelijk grote afgescheiden kerkelijke groeperingen, deze Christelijke Gereformeerde Kerk omvat lang niet allen die de Herv. Kerk hebben verlaten. Soms staan ernstige leergeschillen een vereniging in de weg, soms persoonlijke kwesties. In ieder geval treffen we ook na '69 in een aantal plaatsen „Ledeboeriaanse” gemeenten en Gereformeerde Kerken onder 't kruis aan; daarnaast leiden vrije gemeenten hun zelfstandig bestaan; losse groepen, die in nog sterker mate verwantschap met een gezelschap vertonen, vinden we in vrijwel elke streek. In die kleine afgesloten kringen treffen we vaak bloeiend geestelijk leven aan. De persoonlijke omgang met God is geen vreemde zaak. Met een diepe hunkering naar licht en leven lezen velen de Schrift. Een boek als „De redelijke godsdienst” van de praktikale „vader” Brakel behoort tot de geliefde lektuur voor de winteravonden. En als er een vriendenkring bijeen is, is er altijd wel iemand die met de berijmde psalm zegt: „Komt, luistert toe, gij godgezinden, gij, die den Heer van harte vreest, hoort wat mij God deed ondervinden, wat Hij gedaan heeft aan mijn geest”.

Men kent elkaar goed in deze kleine gemeenten en groepen, die meestal uit enkele families bestaan, te goed vaak. Niet altijd leeft men dicht bij de Schrift. Dan ontstaan er spanningen die zich ontladen in heftige konflikten. Iedereen is er immers wel min of meer persoonlijk bij betrokken. Dan maken de goede verhoudingen door het absoluut stellen van persoonlijke voorkeuren en „liggingen” plaats voor trieste tucht-kwesties en plaatselijke scheuringen. Bij meningsverschillen laat men zich in veel gevallen niet door de vaste regel van het Woord leiden, maar door het eigen gevoel. Men doet in kerkelijke zaken wat goed is in eigen oog.

En de schriftuurlijk-bevindelijke vroomheid én het altijd aanwezig zijn van een sterke individualistische trek, kenmerken het kerkelijk klimaat, waarin Ds. Kersten zal opgroeien. Ver-

betering daarin zou een goede opleiding van predikanten kunnen brengen, maar deze opleiding is óf zeer gebrekkig óf ontbreekt totaal. Ook voelt men zich niet aangetrokken tot de grote Gereformeerde Kerken — ontstaan in 1892 — waar het kerkelijk leven veel beter is geordend. Daar breekt zich n.l. een stroming baan, die een afbuiging inhoudt van de oude gereformeerde leer over wedergeboorte en geloof.

Naar Den Haag

Op 6 augustus 1882 worden Gerrit Hendrik Kersten en Jannetje van Veldhuizen, wonend in Deventer, verblijd met de geboorte van hun tweede kind: een zoon, die naar zijn vader genoemd wordt.

*Mevrouw J. Kersten-
van Veldhuizen,
de moeder van
Ds. G. H. Kersten
met een van haar
jongste kinderen:
J. B. Kersten*

De vader is afkomstig uit een familie van Afgescheidenen. Zeer waarschijnlijk is hij bij zijn huwelijk van de Christelijke Gereformeerde Kerk overgegaan tot de Herv. Kerk, waartoe zijn bruid behoort. De jonge vrouw is overigens niet zo ingenomen met het beroep van haar man, die opperwachtmeester is bij de cavalerie in het rustige Overijsselse stadje. Wellicht heeft de ruwe sfeer bij het paardenvolk haar tegengestaan. Hoe het ook zij, na enkele jaren neemt opperwachtmeester Kersten zijn ontslag. Omdat er veel familie in Den Haag woont, besluit hij met zijn gezin daarheen te verhuizen. In de residentie vindt hij spoedig een betrekking als boekhouder. ²⁾

Bekering en roeping tot het ambt

Wanneer Henri, zo wordt de tweede zoon in de familiekring genoemd, nog een schooljongen is, verhoort de Heere de gebeden van zijn ouders om de bekering van dit kind. Het onderwijs uit de Schrift, vooral gegeven door zijn godvrezende moeder, draagt door Gods genade vroeg en rijk vrucht. „Het heeft den Heere behaagd mij op tienjarigen leeftijd door Zijnen Geest krachtdadig te overtuigen. Nooit zal ik die plaats vergeten, die ik als een verloren zondaar verlaten moest. Vele nachten bracht ik door met bitter klagen. Een jaar daarna mocht ik den Heere Jezus als den weg der zaligheid leeren kennen, Die door Zijnen Geest mij enkele jaren later verzekerde van zijn aandeel aan Hem en aan Zijne gerechtigheid”. ³⁾ Omstreeks zijn elfde jaar werkt de Heere in zijn hart ook de roeping tot het ambt. Dat gaat gepaard met innerlijke strijd. „Gods volk troosten... tegen welk volk ik zóó hoog opzag, neen, dat kon niet! Die 't doorleefde weet dat wel. 't Ging met vallen en opstaan, waardoor niet weinig het bewustzijn der Goddelijke roeping werd gesterkt. 't Was nog eens op een Zondagavond, dat de bestrijdingen zoo hoog gingen en de Heere mij zeer bemoedigde uit Zijn Woord. Ik wist den tekst niet te staan, maar toen ik van mijn knieën oprees, zei ik:

„Heere, ik zal 't gelooven dat het van U is, als ik het opsla in 't Woord. En ik sloeg den Bijbel open; en als met den vinger werd ik bij hetzelfde woord gewezen. Mijn ziel heeft soms nog de zoete smaak van wat ik toen doorleefde”. ⁴⁾ Soms dwaalt hij door Den Haag, op zoek naar een kerk, waarin hij predikant zou willen worden. Hij luistert overal, zelfs bij de samenkomsten van het Leger des Heils, maar voelt zich tot geen der bezochte kerken aangetrokken.

In deze jaren wordt het fundament gelegd van zijn grote kennis van de Nadere Reformatie. 's Avonds leest hij vaak urenlang in à Brakel, Smytegelt en andere oude schrijvers. Als de slaap hem de baas dreigt te worden, zet hij het lezen voort met de voeten in een teiltje koud water. De catechismusverklaring van Mr. Justus Vermeer — een geschenk van zijn vader bij zijn twaalfde verjaardag — vormt een steeds terugkerend punt op zijn leesprogramma. Hij bereidt zich n.l. op elk catechisatieuur voor door thuis de met de stof verband houdende zondag door te nemen. ⁵⁾ Wanneer hij zestien jaar is, legt hij belijdenis des geloofs af. Hij neemt daarna, met zijn moeder, deel aan de viering van het heilig avondmaal.

Het kontakt met Ds. Pieneman

Dan is hij reeds hersteld van een ernstige ziekte. Een hartaandoening, gepaard gaande met lange perioden van bewusteloosheid, brengt hem als veertienjarige jongen aan de rand van het graf. ⁶⁾ Tegenover de ouders geeft de behandelende arts de hoop op herstel op. Wanneer de jongen bijkomt uit een flauwte en zijn moeder in tranen bij zijn bed vindt, vertelt zij hem op zijn aandringen de mening van de dokter. De zieke stemt er niet mee in: „Nee moeder, dat kan niet, omdat de Heere mij voorgekomen is met de woorden uit Ps. 91 : 16: „Ik zal hem met langheid der dagen verzadigen, en Ik zal hem mijn heil doen zien. Ik ga niet sterven, God heeft wat anders voor mij te doen”. Kort daarop schenkt de Heere herstel.

Tijdens de ziekte komt de familie Kersten in contact met ds. C. Pieneman, die in 1895 het beroep van de Oud-Gereformeerde Gemeente te Den Haag heeft aangenomen. 7) Wanneer deze predikant de herstellende patiënt bezoekt, vraagt hij hem of hij niet bang was om te sterven toen de ziekte het dieptepunt bereikte. De jongen antwoordt met een beslist nee, maar weigert de predikant verder in te lichten. Ds. Pieneman nodigt hem uit om van zaterdag tot maandag bij hem te logeren, zodra

Ds. C. Pieneman.

hij beter is, in de hoop dan meer te horen. Als de jonge Kersten enige tijd later aan de uitnodiging gevolg geeft, is er juist gezelschap. Na de kennismaking herhaalt Ds. Pieneman ten aanhoren van het gehele gezelschap zijn vraag, maar de jongen blijft bij zijn weigering: „Dat is een geheim”. Hierop neemt de predikant hem mee naar zijn studeerkamer en dringt opnieuw sterk aan om hem toch zijn geheim te vertellen. Waarom was hij niet bang om te sterven? Nadat de dominee geheimhouding heeft beloofd, zegt de jongeman, dat de Heere hem geroepen heeft tot het ambt met woorden uit Jesaja 40 : 1: „Troost, troost Mijn volk, zal ulieder God zeggen. Spreekt naar het hart van Jeruzalem”. Als ze samen beneden

komen, is Ds. Pieneman zo blij, dat hij zijn woord breekt. Tot grote ontsteltenis van de betrokkene is het eerste woord van de predikant tot het gezelschap: „Hier is de jonge dominee!”

Onderwijzer aan de Keucheniuschool

Henri wil na de lagere school graag verder studeren. Het liefst zou hij naar het gymnasium gaan. Dat stuit af op bezwaren bij zijn moeder. Die bezwaren kunnen financieel van aard zijn geweest: hij is de tweede uit een gezin van zeven kinderen. Ook kan zij het gymnasium beschouwd hebben als „te hooggegrepen” voor een jongen van eenvoudigen huize. Uiteindelijk krijgt hij toestemming om voor onderwijzer te studeren. Tijdens de studie werkt hij als onderwijzer aan de Keucheniuschool in Den Haag, een wijd en zijd zeer goed bekend staande, gereformeerde school met circa 550 leerlingen. Begin mei slaagt hij voor zijn hulpakte. Op 1 juni volgt zijn benoeming tot onderwijzer voor een half jaar op proef in de plaats van ene mej. C. A. W. Bekker, die de school verlaat wegens huwelijk. 8) Spoedig opperen enkele bestuursleden bedenkingen tegen Kersten. Het is hun ter ore gekomen dat de nieuwe onderwijzer zich uiterst kritisch opstelt tegenover de leer van de veronderstelde wedergeboorte van Dr. A. Kuyper, die als een nieuwe theologische visie in brede kring instemming vindt. Het door Kersten zeer gewaardeerde hoofd van de school, dhr. J. A. Wijnveldt, moet toch eens met hem praten. 9) Wanneer de proeftijd verstreken is, blijken de bezwaren bij de meeste bestuursleden zo groot te zijn, dat men niet zondermeer wil overgaan tot benoeming in vaste dienst. Er wordt een commissie benoemd, die als opdracht krijgt nog eens met de jonge onderwijzer van gedachten te wisselen. Alleen wanneer het gesprek naar de mening van de commissieleden een gunstig verloop heeft, zal hij zijn aanstelling krijgen. 10) Het tegendeel is het geval. Kersten gaat heel openhartig op de vraag in. Hij handhaaft zijn standpunt, dat hij op grond van de Schrift de kinderen beschouwt als dood in zonden en misdaden. Daar-

van gaat hij bij de bijbelles uit. Daarom wijst hij de meisjes en jongens met klem op de noodzaak van wedergeboorte en bekering. De visie van Kuyper wijst hij beslist als onbijbels van de hand. Het bestuur, geadviseerd door de commissie ad hoc, besluit nu om Kersten tegen mei 1902 te ontslaan.¹¹⁾ Van dat bericht schrikt hij niet. Het onderwijzerschap is immers zijn levensbestemming niet. In de gang van zaken ziet hij de besturende hand van God, Die voor hem de weg baant naar het predikantschap. Wanneer hij in januari 1902 wegens ziekte geen les kan geven en de voorzitter van het bestuur zijn ouders opzoekt, besluit hij met het verlaten van het onderwijs niet te wachten tot 1 mei. Hij vraagt en ontvangt eervol ontslag met ingang van 1 februari '02.¹²⁾

Oefenaar

Inmiddels heeft zich ook een andere ontwikkeling voltrokken. In '01 ontvangt hij geheel ongedacht zijn aanstelling tot oefenaar. Het begin ligt in Rijssen. Daar brengt hij in de zomermaanden enige tijd door voor herstel van zijn gezondheid, die betrekkelijk zwak is gebleven. Lichamelijk zwak en enigszins overspannen komt hij in huis bij Dirk Ligtenberg en zijn vrouw, die geen kinderen hebben, maar wel twee pleegzons. Door de vrouw van Ligtenberg wordt hij met goede zorgen omringd.¹³⁾ Of de familie Ligtenberg hem in aanraking gebracht heeft met Ds. P. v. d. Heyden is niet bekend.¹⁴⁾ In zijn gemeente houdt hij onder veel belangstelling een oefening (preek), die hij echter niet kan volbrengen. Ds. v. d. Heyden maakt daarop de preek voor hem af.

Deze eerste oefening wordt spoedig door een tweede gevolgd. In de vrije tijd die het onderwijzerschap hem geeft, gaat hij veel naar Lisse om de heer R. Segers, waarop hij bijzonder gesteld is, en Ds. Jac. Overduin te bezoeken. Wanneer hij weer een keer bij Ds. Overduin¹⁵⁾ komt — op een zaterdag in het najaar — legt deze hem totaal onverwacht het verzoek voor om de a.s. zondag voor hem te preken. De pastor van Lisse

moet zelf n.l. ergens anders voorgaan. Die zondag verkondigt de jonge Kersten met vrijmoedigheid het Woord tot grote blijdschap van Lisse, van zijn moeder¹⁶⁾ en de kleine kring van de Gereformeerde Kerken onder 't kruis. De classis Rotterdam verleent hem spoedig daarop „acte om in het privé te proponeren”.¹⁷⁾ Daarmee is hij officieel oefenaar geworden. Het werk in Gods wijngaard wacht hem. De Heere maakt Zijn Woord waar.

De voorganger van Meliskerke

In datzelfde najaar beveelt Ds. Pieneman — inmiddels predikant te Rotterdam — als consulent de jonge oefenaar aan bij de kerkeraad van de kwijnende gemeente van Meliskerke, de enige kruisgemeente in Zeeland.¹⁸⁾ Kersten aanvaardt het verzoek van de kerkeraad. Op Kerstdag 1901 komt hij in Middelburg aan. Door een misverstand over de tijd van aankomst van de trein is er geen rijtuig om hem af te halen. In de stromende regen loopt hij naar Grijskerke, waar de scriba, de heer W. Coppoolse, woont, die met hem meegaat naar Meliskerke.

In één week tijds treedt de negentienjarige oefenaar achttmaal voor de gemeente op. „De toeloop was groot, zijn prediking viel erin en toen hij weer naar Den Haag terugkeerde, werden al spoedig pogingen in het werk gesteld om hem als vast oefenaar of lerend ouderling aan de gemeente te verbinden, die tot gevolg hadden, dat de heer Kersten in maart 1902 hier kwam wonen”.¹⁹⁾ Op 23 maart wordt hij door zijn „vaderlijken leeraar en vriend”, Ds. Pieneman, als lerend ouderling bevestigd met een preek over 1 Tim. 4 : 12: „Niemand verachte uwe jonkheid”. De nieuwe voorganger doet zijn intrede met het woord uit Jesaja 40 : 1, dat zo'n bijzondere plaats in zijn leven gekregen heeft: „Troost, troost Mijn volk”.

Met voor een jongeman van zijn leeftijd ongewone takt weet hij al spoedig leiding te geven aan het gemeentelieven. De arbeid van „meester Kersten” — zo noemen de gemeenteleden

hem — wordt rijk gezegend. De Heere heiligt het verkondigde Woord aan vele harten. Er ontstaat een algehele opleving, gepaard gaande met een sterke groei van de gemeente. Elke maand bijna komen gezinnen over uit de Herv. of Geref. Kerk. Om het tekort aan plaatsen op te vangen neemt de kerkeraad van de gemeente te Rotterdam een aantal „tabouretten” over, vouw- of klapstoeltjes, die in de gangpaden worden gezet.²⁰⁾ De klacht over het tekort aan plaatsen blijft aanhouden. Eind maart 1903 wordt het besluit genomen om de kerk te vergroten.²¹⁾ De voorganger wordt belast met het toezicht op het werk, omdat geld voor een architect ontbreekt. In de kerkeraad ontwaakt het verlangen om hun voorganger te laten bevestigen tot leraar, zodat hij Woord én sacramenten mag bedienen. Aan de classis wordt in september 1902 het eerste verzoek over de zaak gericht.²²⁾

1905: predikant

Van behandeling van het verzoek op de vergadering van de classis is echter geen sprake. De gang van zaken neemt een totaal onverwachte wending, die tot gevolg heeft dat de bevestiging in het ambt bijna drie jaar wordt uitgesteld.

De classis legt Kersten namelijk, zonder hem te horen of zijn kerkeraad te informeren, een verbod op om buiten Meliskerke te oefenen. Aanleiding tot dit besluit is de verbreking van een verloving door Kersten en daarmee samenhangende verwickelingen. Hij heeft dit gedaan vóór zijn komst naar Meliskerke, mede op uitdrukkelijk verzoek van zijn ouders.²³⁾ Hoewel de jongeman openlijk schuld belijdt op een vergadering van de classis voor het geven van aanstoot, maken enkele afgevaardigden de zaak telkens weer aanhangig.²⁴⁾ Uiteindelijk wordt Kersten eind juli 1903 door de Algemene Vergadering te Rotterdam in alle rechten hersteld.²⁵⁾

Daarmede komt een einde aan een kerkelijke procedure, die blijk geeft, dat ondermeer de kennis van het gereformeerde kerkrecht niet bij allen aanwezig is.

Omdat er door deze kwestie nogal wat „onvlakte” is in de classicale en algemene vergaderingen, wordt voorlopig afgezien van „het in het ambt zetten” van de Zeeuwse oefenaar. Een jaar later verleent de classis goedkeuring aan een door de gemeente op Kersten uitgebracht beroep als predikant.

Ds. G. H. Kersten in augustus 1905, kort na zijn bevestiging als predikant te Meliskerke.

Ter voorbereiding ontvangt hij lessen van Ds. Pieneman en de Amsterdamse predikant Ds. M. Ozinga Dz.²⁶⁾, die met zijn gemeente in deze tijd voor een korte periode medeleeft in het verband van de kruisgemeenten.

In het voorjaar van 1905 treedt hij in het huwelijk met Catharina Adriana Wisse uit Kapelle-Biezelinge. Kort daarna, op de Algemene Vergadering van 26 mei 1905 te Rotterdam wordt toestemming verleend om Kersten als predikant te bevestigen volgens art. 8 D.K.O., nadat hij een kwartier is onderzocht aangaande genadestaat en roeping. Hij houdt op deze vergadering een preek over Rom. 8 : 1.²⁷⁾

Op zondag 1 juni 1905 wordt hij door Ds. Pieneman in het ambt bevestigd met de woorden uit Efeze 4 : 10. De jonge predikant

aanvaardt zijn ambt met een predikatie over 2 Sam. 23 : 5a. Wanneer Ds. Pieneman het beroep aanneemt naar Grand Rapids in de Verenigde Staten, beroept Rotterdam de predikant van Meliskerke. Op 6 april 1906 neemt hij afscheid van de gemeente. Een week later zit hij voor het laatst de kerkeraadvergadering voor. In zijn slotwoord brengt hij zijn dankbaarheid tot uitdrukking, „inzonderheid hierin dat we in volkomene vrede en vlakke mogen scheiden”. Aan het eind van de vergadering klinkt uit de kerkeraadskamer Ps. 133 : 1. ²⁸⁾

- 1) Franeker, 1970, derde druk. Zie vooral hfdst. VIII, IX. Belangwekkend is de kaart op blz. 120. De Afscheiding was een explosie, waarbij vele „gezelschappen” in gemeenten werden omgezet. Een goed boek voor het leren kennen van het kerkelijk leven in die tijd is ook: Ds. J. van Raalte: Wat was de Gereformeerde Kerk in Nederland? (De geschiedenis van de „Kruisgezinden”), Goes, 1954.
- 2) Veel dank ben ik verschuldigd aan enkele familieleden van Ds. Kersten, die mij gegevens verstrekten. Wanneer geen bron wordt vermeld, is de inhoud van dit hfdst. daarop gebaseerd.
- 3) De roem in zwakheden. Gedachtenisrede 25-jarig Ambtsjubileum, Rotterdam, 1930, blz. 13.
- 4) De Saambinder 23 april 1925 (6e jrg. nr. 12), vgl. De Saambinder, 25 okt. 1923 (4e jrg. nr. 24).
- 5) De snoeren in liefelijke plaatsen gevallen. Verslag begrafenis Ds. G. H. Kersten, Utrecht 1948, blz. 34; De Saambinder, 11 juni 1925 (6e jrg. nr. 15).
- 6) De Saambinder, 25 oktober 1923 (4e jr. nr. 24).
- 7) Ds. C. Pieneman werd in 1863 te Zevenhoven geboren. Hij gevoelde jong roeping tot het ambt. Een welgestelde familie stelde hem in staat het gymnasium te Zetten te volgen. Hij ging met de Doleantie van 1886 mee. In 1889 nam hij een beroep aan als oefenaar naar de Ned. Geref. Kerk te Opheusden. In 1894 kwam het tot een breuk en sloot hij zich met zijn gemeente aan bij de Geref. Kerken onder 't kruis. In datzelfde jaar werd hij door Ds. A. Janse tot predikant bevestigd. Hij stond van 1895—1898 in Den Haag. De naam Oud-Gereformeerde Gemeente behoeft niet te bevreemden, want plaatselijk waren de namen van de kruisgemeenten niet gelijk.

- 8) Naamlijst leerlingen en personeel Keucheniussschool sedert 1899, folio 21. Kersten werd als kwekeling aangesteld op 1 mei 1899, idem folio 12. Er was een groot aanbod van personeel in deze tijd. De notulen van de bestuursvergadering van 5 april 1901 melden, dat op het gerucht van het komende huwelijk zich spontaan reeds vier bevoegde sollicitanten hadden aangemeld. Men wilde echter het examen van Kersten afwachten. Op 3 mei besluit men hem op proef te benoemen tegen een salaris van f 500,— 's jaars.
- 9) Notulen bestuursvergaderingen Keucheniussschool, 7 juni '01. Jaren later schrijft Ds. Kersten over „de eminente meester Wijnveldt in Den Haag,” die hem orde houden heeft geleerd, De Saambinder, 8 febr. 1923 (4e jrg. nr. 7).
- 10) Idem 4 oktober 1901. De commissie bestond uit de heren Van Maanen en J. G. v. d. Burch, vice-voorzitter van het schoolbestuur. Het voorstel werd gedaan door de heer Van Maanen. De voorzitter, J. v. d. Bosch, en het bestuurslid Van Melsen protesteerden tegen dit besluit! Wijnveldt gaf een „niet ongunstig” advies.
- 11) Idem 12 november 1901. In de notulen wordt niet ingegaan op de inhoud van de bezwaren. Die zijn door mij aan mededelingen van de familie Kersten ontleend. Wel maken de notulen melding van de openhartigheid van Kersten. Bij dit gesprek heeft hij ook bevestigd, dat hij zich tot het ambt geroepen wist. Hierop reageerde een kommissielid met de opmerking: „U bent dus half onderwijzer en half dominee. Wij hebben geen mensen nodig die voor 50 %, maar voor 100 % onderwijzer zijn”. Vgl. Ds. C. Hegeman: In memoriam Ds. G. H. Kersten (2), De Saambinder, 43e jrg. nr. 43, 1965.
- 12) Idem 7 febr. 1902. In het Copieboek van het schoolbestuur bevindt zich een afschrift van de bevestiging van het verzoek om eervol ontslag, die besluit met de zin „Dat de herstelling Uwer geschokte gezondheid spoedig een voldongen feit moge zijn is hunne bede” (folio 19). Begin december al hadden zich spontaan elf sollicitanten gemeld voor de vakature-Kersten!
- 13) De predikanten logeerden altijd bij de fam. Ligtenberg. Daar Ds. Pieneman nog al eens in Rijssen preekte, kan hij het contact met Kersten gelegd hebben. De vrouw van Ligtenberg was een zuster van de bekende ouderling A. Baan van de Eskerk.
- 14) Ds. v. d. Heyden stond van 1901—1905 in de zelfstandige gemeente van de Gereformeerden o.h. Kruis (nu: Geref. Gemeente). Hij is later naar Vlaardingen gegaan.

- 15) Jac. Overduin hield zijn eerste oefening op 19-jarige leeftijd te Valkenburg bij Leiden. In 1897 ging hij naar de Theologische School te Kampen, doch legde geen examen af. In 1884 volgde zijn aanstelling tot oefenaar bij de Geref. Kerken door de classis Amersfoort. Hij diende als zodanig o.m. de gemeenten van Doorn, Montfoort en Boskoop. In 1898 brak hij met de Geref. Kerken. Hij werd toen lerend ouderling bij de Geref. Kerk onder 't Kruis te Lisse. Met goedkeuring van de Algemene Vergadering werd hij op 21 febr. 1899 tot predikant bevestigd. Hij stond te Lisse tot 1922.
- 16) Tijdens zijn afwezigheid werd zijn moeder met kracht bepaald bij Lukas 2 : 49b. Ze verstond de betekenis van deze woorden niet. Toen haar zoon thuis kwam noemde hij zijn eigen teksten als antwoord op de vraag van zijn moeder waarover de dominee had gepreekt. Verder zei hij niets. In de loop van de week kwamen er brieven uit Lisse met de mededeling, dat haar zoon twee keer was voorgegaan. Zeer verbaasd hierover, werden haar gedachten opnieuw naar het woord uit Lukas geleid. Ze begreep toen dat de tijd gekomen was, dat haar zoon predikant zou worden.
- 17) De roem in zwakheden, a.w., blz. 13.
- 18) Het ontstaan van deze gemeente was een gevolg van een bijzonder droeve gang van zaken bij de „Ledeboeriaanse” gemeenten, waarbij Jan Vader, woonachtig te Meliskerke, oefenaar was. Vader werd op de Algemene Vergadering tot predikant gekozen(!). Zijn medeoefenaar David Janse zou hem als scriba de beroepsbrief zenden, maar liet dit na. Intussen werd er door en voor Janse actie gevoerd om hem alsnog tot predikant te kiezen. Op de volgende Algemene Vergadering te Benthuizen werd de verkiezing van Vader nietig verklaard en werd Janse gekozen. Toen Vader Janse niet als wettig geordend predikant wilde erkennen, werd hij met de zijnen op 17 juni 1880 door de Algemene Vergadering van de „Ledeboeriaanse” gemeenten „als vervallen van het lidmaatschap der Ger. Gem.” verklaard. Volgens Vader zelf was deze kwestie niet het enige. Er waren ook bezwaren tegen zijn „leerwijze”. Vader stichtte toen te Meliskerke een eigen gemeente. Vóór die tijd oefende hij n.l. te Aagtekerke. Hij en zijn volgelingen werden als lid van de gemeente van Aagtekerke geroyeerd. Op 21 nov. 1897 besloot men met algemene stemmen zich te voegen bij de Geref. Gemeenten onder het kruis. Vgl. Kort overzicht van het ontstaan der Geref. Gem. te Meliskerke (in het eerste notulenboek van deze gemeente, No-

- tulenkerkeraadsvergadering 30 okt. 1903, 24 nov. 1903) en Jac. de Korte Ez.: Het ontstaan en de geschiedenis van de Geref. Gem. te Meliskerke, 1936. (Onuitgegeven inleiding voor de Leesvereniging van Meliskerke).
- 19) Jac. de Korte Ez. a.w. blz. 4. De beroepsbrief vermeldde een traktement van f 750,— 's jaars. Hij werd beroepen met 21 tegen 7 stemmen.
- 20) Notulen kerkeraad 14 maart 1902. Men oriënteerde zich in alles graag naar de gemeente van Rotterdam. De pastorie werd een getrouwe kopie van die van Ds. Pieneman.
- 21) Idem 31 maart 1903. De preekstoel voor het vergrote kerkgebouw werd overgenomen van de Rotterdamse gemeente.
- 22) Idem 4 september 1902.
- 23) Verslag Classicale Vergadering 21 febr. 1903, opgenomen in de notulen van de kerkeraad van Meliskerke van 24 febr. 1903.
- 24) Idem Algemene Vergadering 29 en 30 juli 1903 te Rotterdam, kerkeraadnotulen 11 aug. 1903; idem classis 20 jan. 1904, kerkeraadnotulen 9 febr. 1904.
- 25) Idem Alg. Verg. 26 mei 1903 te Barneveld, kerkeraadnotulen 1 juni 1903 en Alg. Verg. te Rotterdam op 29 en 30 juli 1903, kerkeraadnotulen 11 augustus 1903.
- 26) Notulen kerkeraad 19 aug. 1904. Na zijn bekering op 26-jarige leeftijd werd Ozinga evangelist in dienst van de Confessionele Vereeniging (Ned. Herv.) te Noordscharwoude (1872-1877). Daarna werd hij rondreizend evangelist voor geheel Noord-Holland. Hij werd in 1884 door Ds. A. v. d. Oever tot hulp-prediker aangesteld van de Oud-Gereformeerde Gemeente te Amsterdam en spoedig daarna tot predikant bevestigd. Over het konflikt Ozinga-Van den Oever zie men Dr. J. C. v. d. Does, Kruisgezinden en separatisten, Franeker z. j., hfdst. XVIII. Na zijn afzetting als predikant bij de Oud Gereformeerde Gemeente stichtte hij een eigen gemeente aan de Looyersgracht (A'dam-C.). Ds. Kersten spreekt met veel waardering over deze predikant in een In memoriam, De Saambinder, 11 dec. 1924 (6e jrg. nr. 3). „Hij was een „self-made man”, maar geen man zonder wetenschap; hoe had hij den tijd weten te gebruiken tot vermeerdering der kennis des Woords”. Voor het verbreken van de band met de Ger. Gem. o.h. kruis zie men Ds. G. H. Kersten: Kort Historisch Overzicht, Utrecht, 1947, blz. 69.
- 27) Verslag Alg. Verg. 16, 17 mei 1905 te Rotterdam, opgenomen in not. kerkeraad Meliskerke van 26 mei 1905.
- 28) Notulen kerkeraad 13 april 1906.

DE VERENIGING VAN 1907

De Gereformeerde Gemeenten onder 't kruis

Vrij algemeen is bekend, dat de Gereformeerde Gemeenten zijn ontstaan uit een vereniging van twee kleine kerken: de Gereformeerde Gemeenten onder 't kruis en de Gereformeerde of Oud-Gereformeerde Gemeenten van Ds. Ledeboer. Voor een goed begrip van de arbeid van Ds. Kersten om tot deze vereniging te komen, mag een beknopte kenschets van beide kerken niet ontbreken.

In 1869 komt de vereniging van de Christelijke Afgescheiden Gemeenten met de Gereformeerde Kerk in Nederland onder 't kruis tot stand. De grote Christelijke Gereformeerde Kerk, niet te verwarren met de kerk van die naam die wij nu kennen, ontstaat. Een drietal gemeenten van de Gereformeerde Kerk onder het kruis ¹⁾ weigert echter beslist met deze vereniging mede te gaan. Enkhuizen — met Ds. J. W. van de Broek — Lisse en Tricht wensen het oude standpunt te handhaven.

In het midden van de tachtiger jaren vormen deze gemeenten door toedoen van Ds. E. Fransen ²⁾ het kerkelijk verband van de Gereformeerde Gemeenten onder 't kruis. ³⁾ Het aantal gemeenten neemt in de loop der volgende jaren steeds toe. Omstreeks 1900 zijn er twaalf of dertien, waarbij de binding aan het kerkelijk verband overigens niet al te groot is. ⁴⁾ Daar er betrekkelijk vaak predikanten of oefenaars overkomen uit andere kerken — Ds. C. Pieneman, Ds. A. Janse, Ds. H. Roelofsen, Ds. J. Overduin en Ds. J. R. van Oordt — verkeert men in een bevoorrechte positie, vergeleken met de „Ledeboeriaanse” gemeenten, de vele vrije gemeenten en losse groepen uit die tijd.

Woord en sacramenten worden tamelijk regelmatig in alle gemeenten bediend. Ds. G. H. Kersten en Ds. D. C. Overduin zijn in 1905 de éérste predikanten, die uit de kring van deze kerken zelf voortkomen.

De gemeenten van Ds. Ledeboer

In een praktisch volledig isolement leeft in deze jaren de groep gemeenten, gesticht door de bekende predikant van Benthuizen, Ds. L. C. G. Ledeboer. Deze dominee is in 1841 afgezet, nadat hij in heilige verontwaardiging over het verval van de Herv. Kerk de bundel met de door Koning Willem I aan de kerk opgelegde reglementen en de Evangelische Gezangen van de kansel heeft geworpen. ⁵⁾

Nadat de kinderen jarenlang ongedoopt zijn gebleven, gaat Ds. Ledeboer door de nood gedwongen over tot het institueren van gemeenten. Hij werkt vooral in Zuid-Holland en Zeeland. In het Zeeuwse land raakt hij bevriend met twee oefenaars: D. Bakker te 's-Gravenpolder en P. van Dijke te St. Philipsland. Van Dijke wordt door hem in het ambt bevestigd, nadat hij de door Ds. Ledeboer sterk veroordeelde vrijheidsaanvraag ⁶⁾ voor zijn gemeente heeft ingetrokken.

Slechts een jaar na het overlijden van Ds. Ledeboer in 1863 openbaart zich een diepgaand verschil in mening tussen Ds. van Dijke en Bakker. De achtergrond is een verschil in „ligging”. Wie de levensgeschiedenis van beiden leest, ontkomt niet aan de indruk dat dit liggingsverschil direkt samen hangt met het verschil in bekeringsweg. Bakker gaat n.l. in de prediking meer uit van de rechtvaardigmaking en Ds. van Dijke meer van de heiligmaking. In 1865 voltrekt zich een scheuring in de „Ledeboeriaanse” gemeenten, die uiteenvallen in „Van Dijkiaanse” en „Bakkeriaanse” gemeenten. ⁷⁾

Beiden hebben zich helaas niet boven het verschil in ligging kunnen verheffen om de eenheid te bewaren.

De meeste gemeenten zijn met Ds. van Dijke medegegaan. Omstreeks 1903 telt déze tak van de Ledeboerianen ongeveer

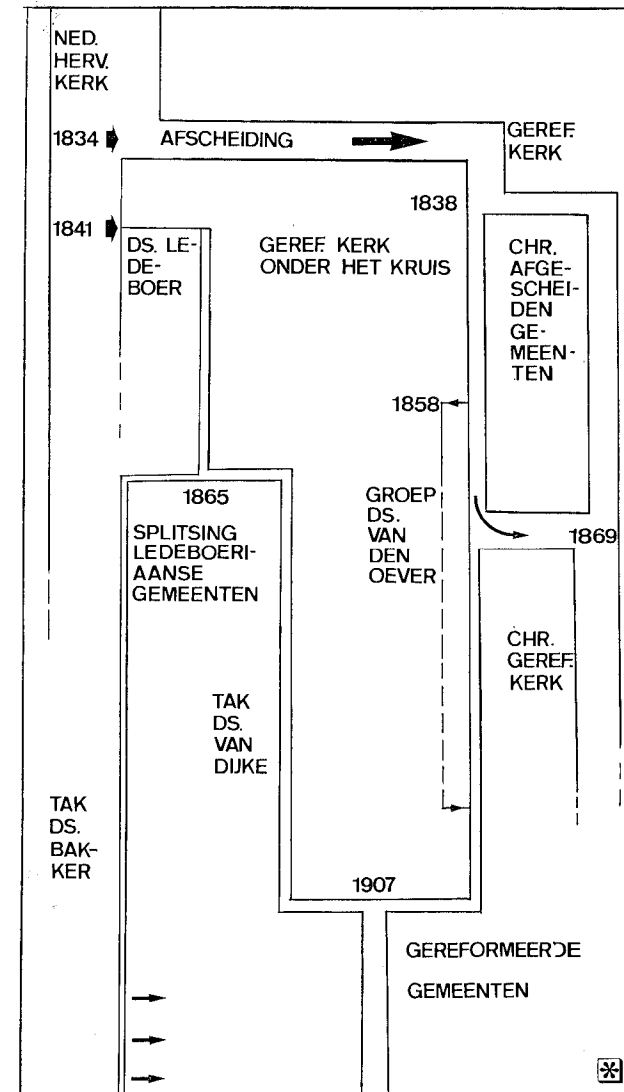
zeven en twintig gemeenten, die worden bediend door slechts twee predikanten — Ds. L. Boone en Ds. N. H. Beversluis — en de oefenaar H. Kieviet. De bediening van Woord en sacramenten is schaars; leesdiensten, waarin de oude schrijvers worden gelezen, zijn regel. ⁸⁾

Het begin

Nog geen vier maanden is Kersten als oefenaar te Meliskerke werkzaam of de dag der kleine dingen, die naar het woord van Zacharia niet mag worden veracht, breekt aan. Ouderling Jac. Corré van de naburige „Ledeboeriaanse” gemeente te Aagtekerke schrijft de kerkeraad van Meliskerke een brief, waarin hij als zijn persoonlijk gevoelen uitspreekt een mogelijkheid te zien voor de vereniging van Kruiskerken en Ledeboerianen. ⁹⁾

De kerkeraad besluit de brief ter bespreking door te zenden naar de classis Rotterdam, die op 24 september 1902 bijeenkomt. Hier wordt de brief van Corré voorgelezen. „Veel wordt gesproken over de vraag: Van wie moet het verzoek tot vereeniging uitgaan? in welk gesprek zich in hoofdzaak mengen Ds. Overduin, Ds. Pieneman, Ds. Janse, Br. Kersten, Van Dijk. Na stemming, waarin de stemmen vóór vereeniging één meer is dan tegen, wordt besloten de zaak te beslissen op de Grote Vergadering”. ¹⁰⁾

De uitslag van deze stemming wijst op een niet al te groot enthousiasme. Vandaar dat Kersten op de Grote Vergadering van 29 en 30 juli 1903 te Rotterdam een warm pleidooi houdt voor de vereeniging der kerken. „Er ligt een betrekking van de Ledeboerianen op ons en, althans, wanneer hij voor zichzelf spreekt, van ons op hen. Dat is bewezen. Niet alleen door onze leeraars uit te noodigen tot preeken, maar in het bijzonder door beroepen uit te brengen op onze leeraars. Z.i. komt dat hier vandaan, dat zij nu weder de waarheid hooren verkondigen als in de dagen van weleer; dat die waarheid klem doet en verbindt” ¹¹⁾. Niet allen zijn door de uiteenzetting van Kersten

Dit schema geeft een enigszins vereenvoudigd overzicht van het ontstaan der Gereformeerde Gemeenten. De gemeenten van Ds. D. Bakker zijn na 1907 geleidelijk aan voor een groot deel tot de Gereformeerde Gemeenten overgegaan.

overtuigd. Met name Ds. Pieneman acht bijbedoelingen aanwezig. De notulen treden op dit punt niet in details, maar Ds. Pieneman zal wel genoemd hebben op de grote behoefte aan predikanten bij de Ledeboerianen. Toch is het uiteindelijk resultaat dat Kersten met algemene stemmen de opdracht krijgt Ds. Beversluis te polsen over een mogelijke vereniging en verslag uit te brengen op de volgende Algemene Vergadering.

Eigen initiatieven

Kersten doet echter meer. Verschillende initiatieven worden door hem genomen om de zaak te bevorderen. Hij verkeert in de gunstige omstandigheid, dat hij regelmatig voorgaat in bijna alle „Ledeboeriaanse” gemeenten in Zeeland. Door het ernstige tekort aan predikanten doen deze gemeenten regelmatig een beroep op de voorganger van de Kruiskerk te Meliskerke.

Nog geen twee maanden na de Grote Vergadering bepleit hij op een kerkeradsvergadering de noodzaak om tot een betere verstandhouding met de gemeenten van Ledeboer op Walcheren te komen. „De Praeses wijst erop, dat de verhouding tussen deze gemeenten minder goed is en dat volgens Gods Woord wij één behoren te zijn. Hij wijst verder erop dat deze Ledeboer. gemeenten bijna de eenigsten zijn, die met ons zich vastklemmen aan de oude, beproefde waarheid, tegenover de voorwerpelijke leer onzer dagen”.¹²⁾ De kerkeraad besluit de „Ledeboeriaanse” gemeenten op Walcheren en een aantal daarbuiten een brief te schrijven met het verzoek tot nauwere vereniging te komen.

Zelf bespreekt Kersten de zaak met de kerkeraden van de „Ledeboeriaanse” gemeenten te Haamstede, Nieuwerkerk, Yerseke en Terneuzen. Op zijn aandringen wordt ook het besluit genomen, dat predikanten en oefenaars ook op zondagen, bid- en dankdagen mogen voorgaan in de gemeenten van Ds. Ledeboer, mits de eigen kerkeraad akkoord gaat.¹³⁾

Het gesprek te Aagtekerke

De brief door Meliskerke verzonden, werpt resultaat af. Op voorstel van Jac. Poppe, ouderling van de Geref. Gemeente (Led.) te Middelburg komt men op 2 mei 1904 te Aagtekerke bijeen. De Ledeboerianen blijken tot deze bijeenkomst mede te zijn aangespoord door Ds. Beversluis. Wellicht is dat het resultaat van het contact van Kersten met deze „Ledeboeriaanse” predikant, waarover de bronnen overigens zwijgen.¹⁴⁾ Van de zijde der Ledeboerianen worden verschillende bezwaren geopperd. Men is nogal gesteld op de in deze kring gedragen ambtskleding, bestaande uit steek, korte broek met zwarte kousen: de kledij van de deftige burgerij uit de vorige eeuw. Over „de standplaats der leeraren”, een gevoelig punt, wordt in Aagtekerke niet of nauwelijks gesproken.¹⁵⁾ Wel komt het gesprek op de „linie”.¹⁶⁾ Het gróóste bezwaar is echter de psalmberijming van 1773 die in de Kruiskerken — Meliskerke buiten beschouwing gelaten — wordt gezongen. Men is van mening dat dit „staatscreatuur” onwettig is ingevoerd en daarom niet mag worden gezongen. Vandaar ook dat de „Ledeboeriaanse” gemeenten de psalmen van Datheen zingen. Kersten stelt hierop voor dit te ondervangen door iedere gemeente vrij te laten in de keus van de berijming en aan de gemeenten van wijlen Ds. Ledeboer het zingen van de oude psalmen te garanderen. Tenslotte besluit men op deze basis een voorstel tot vereniging te zenden aan de Algemene Vergadering van beide kerken.¹⁷⁾

Vorbereiding en vertraging

Dat gebeurt. Op de Algemene Vergadering van 8 en 9 juni 1904 te Lisse brengt oefenaar Kersten zijn verslag uit. Er is dan ook een brief ter tafel van de „Ledeboeriaanse” gemeenten, waarin zij mededelen, dat het opstellen van de voorwaarden voor vereniging aan de Kruiskerken wordt overgelaten. Alle